

Mariken van Nieumeghen

DE
SAMEN
LEZING

KANTL

Auteur: Joni De Mol

Illustratie: Jelle Van den Heede

Coördinatie: Wendy Meulemans

Projectteam KANTL

© 2024 — Koninklijke Academie voor Nederlandse Taal en Letteren

Editie gebruikt voor voorleestekst: *Mariken van Nieumeghen*

& *Elckerlijc. Zonde, hoop en verlossing in de late middeleeuwen,*

in een hertaling van Willem Wilmink, Prometheus, 1998

Dit materiaal kwam tot stand met steun van Literatuur Vlaanderen
in het kader van het Leesoffensief.

Niets uit deze tekst mag zonder voorafgaande schriftelijke
toestemming van de auteur overgenomen of aangepast worden.
Dit materiaal is enkel bedoeld voor educatieve doeleinden
en mag niet verkocht worden.

www.kantl.be

www.literairecanon.be

www.literairecanonindeklas.be

Samenspraak

- ⤵ Welk talent zou jij zo graag hebben dat je je ziel ervoor zou geven?
- ⤵ Als je één onderwerp mag kiezen waarover je plots alles zou weten, welk onderwerp zou je kiezen?
- ⤵ Wanneer is iemand een slechte vriend? Heb je ooit leeftijdsgenoten zien veranderen onder invloed van een nieuwe vriend of relatie?
- ⤵ Maak een lijst van zeven dingen en/of mensen die op sommige vlakken een slechte invloed op je hebben. Denk bijvoorbeeld aan sociale media, specifieke influencers, reclame, 'vrienden' ... Bespreek je lijst.
- ⤵ Stel dat je plots voor een periode volledige vrijheid krijgt — je hebt geen enkele verantwoordelijkheid, je moet niet naar school, je mag werkelijk doen wat je wil — hoe zou je je tijd dan besteden? En hoelang zou het duren voor je er genoeg van hebt? Of zou je het nooit beu worden?
- ⤵ Zijn er volwassenen van wie je het advies erg belangrijk vindt en naar wie je steeds luistert?
- ⤵ Wat is het ergste verwijt of scheldwoord dat je ooit hebt gekregen? Waarom raakte dit jou of herinner je je het zo goed?
- ⤵ Als je van iets beschuldigd wordt dat je niet hebt gedaan, hoe voel je je daar dan bij? Wordt de kans dan groter dat je het achteraf toch doet?

Creatieve opdrachten vooraf

- ↘ Bedenk een andere naam voor je beste vriend(in) of klasgenoot. Leg uit waarom je vindt dat die naam bij hem/haar past.
- ↘ Bedenk een origineel verwijt of scheldwoord. In welke situatie zou je dit gebruiken?

De waar gebeurde en wonderbaarlijke geschiedenis van Nijmeegse Marieke, die meer dan zeven jaar bij de duivel woonde en omgang met hem had.

In de tijd dat hertog Arnold van Gelre in Grave gevangen werd gezet door zijn zoon hertog Adolf en diens trawanten, woonde op vijf kilometer van Nijmegen een vrome priester die Gijsbrecht heette. En bij hem woonde een mooie jonge maagd, die Marieke heette en de dochter was van zijn overleden zuster. Dit meisje deed het huishouden van haar oom en verzorgde hem met ijver en toewijding.

7

I.

Hoe Gijsbrecht zijn nicht naar Nijmegen stuurde

Op een dag stuurde deze Gijsbrecht zijn nicht naar Nijmegen om daar te kopen wat ze nodig hadden.

Hij zei tegen haar: Marieke!

MARIEKE

Oom, wat wilt u van mij?

OOM

Kind, hou je hoofd er even goed bij:
jij moet vandaag naar Nijmegen gaan
om boodschappen, want het ontbreekt ons aan
kaarsen, aan olie om de lamp te doen branden.
Azijn, zout en uien zijn niet meer voorhanden,
zwavelstokjes nog maar een paar.
Hier zijn acht stuivers. Loop nou maar
naar Nijmegen, koop wat ons mag ontbreken.
Daar is het marktdag, zoals alle weken,
dus daar vind je alle koopwaar bijeen.

MARIEKE

Oom, ik loop daar gehoorzaam heen
en koop alles wat wij ontberen.

OOM

't Wordt misschien te laat om terug te keren,
want de dagen zijn kort. Misschien is het beter,
met die afstand van vijf kilometer
en nu 't al tien uur is of daaromtrent,
dat je geen haast maakt, als je daar bent.
Als je, voordat de zon is gaan dalen,
dat eind naar huis niet meer kunt halen,
overnacht er dan, dat maakt mij wat geruster.
Slaap bij je tante, bij mijn lieve zuster,
die je wel om een nachtje logies kunt vragen.
Dat is beter dan dat je langs heggen en hagen
de weg terug bij nacht zou beproeven,
want de buitenwegen zijn niet zonder boeven,
en jij bent een jonge, knappe meid.
Ze kunnen je aanspreken.

MARIEKE

Oom, ik handel altijd
zoals ik volgens u handelen moet.

OOM

Doe je tante de groeten en 't ga je goed.
Koop alles wat nodig is, naar maat en gewicht.

MARIEKE

Ja, oom. Adieu.

OOM

Adieu, lieve nicht,
in Gods genade heb je niets te vrezen.
Waarom, God, zou ik zo zwaarmoedig wezen?
Omdat het land verdeeld is in haat
of omdat mijn nicht me verlaten gaat?
Hoe kom ik zo bedrukt?
Ik begrijp het niet,
maar sinds dat meisje me verliet,
is het me of mijn hart dat betreurt,
ben ik bang dat haar of mij iets gebeurt.
Dat ik haar gaan liet, moet ik berouwen:
't is dwaasheid, meisjes of jonge vrouwen
te laten gaan over 's Heren wegen,
want overal kom je schurken tegen.

- ↳ Lees het boodschappenlijstje. In hoeverre verschilt dat van een hedendaags lijstje? Wat kan je hieruit afleiden over het leven in de tijd van Marieke en haar oom?
- ↳ Wat leer je over de gezinssituatie van Marieke? Hoe is de relatie tussen Marieke en haar oom? Welke klusjes moet ze voor hem doen? Zijn die voor jou herkenbaar?
- ↳ Als het te laat wordt in de stad, moet Marieke naar haar tante gaan en vragen daar te blijven slapen. Komt dat in jouw gezinssituatie soms voor, dat mensen spontaan langskomen en kunnen blijven overnachten, moet zo iets lang op voorhand gepland worden of kan dit gewoon niet? Voor wie kan het wel/niet? Is er bijvoorbeeld een verschil tussen familie of vrienden?
- ↳ Dit deeltje eindigt met de bezorgdheid van de oom van Marieke. Waar is hij precies bezorgd over? Zijn dit andere bezorgdheden dan nu? Denk je dat het nu veiliger is of minder veilig dan toen?

II.

Hoe Marieke door haar tante schandelijk bejegend werd

10

Zo heeft Marieke van haar oom afscheid genomen en ze is naar Nijmegen gegaan en heeft daar alles gekocht wat zij of haar oom nodig konden hebben. En op diezelfde dag dat zij in Nijmegen kwam, had haar tante zo'n ruzie gemaakt met vier of vijf vrouwen vanwege hertog Adolf, die zijn vader gevangen had laten nemen, dat ze meer op een gek of een razende duivelin leek dan op een christenmens. Want zij had partij gekozen voor de jonge hertog en toen ze later hoorde dat de oude hertog uit de gevangenis bevrijd was door toedoen van de slotvoogd van het kasteel te Grave, maakte ze zich van kant, zoals u nog in detail beschreven zal worden. Toen Marieke zag dat het al avond was nadat ze alles had gedaan waarvoor ze gekomen was, zei ze bij zichzelf:

Alles wat ik vandaag kopen zou,
liet ik meten en afwegen zoals ik wou,
en ik heb het daarna gekocht en betaald.
Maar het duurde zo lang, dat de zon is gedaald
en dat het al gauw donker zal wezen.
Die zonnwijzer, daar kan ik op lezen
hoe laat het is. Tussen viere en vijven!
Ik zal vannacht in de stad moeten blijven:
nog een uur en de dag is voorbij
en het is wel drie uur gaans voor mij
van hier naar mijn oom. Dat zal ik niet wagen.
Daar woont mijn tante. Laat ik haar vragen
om een bed voor me klaar te maken,
dan kan ik morgen na het ontwaken
meteen naar mijn huis en aan de arbeid gaan.
Bij haar deur zie ik tante al staan.
Ik groet haar zoals ze van mij mag verwachten:
Tante, moog' Christus uw leed verzachten,
evenals dat van uw vrienden en bureu.

TANTE

Dag, duivel! Hoe branden de helse vuren?
Zeg, juffrouw, wat heb jij hier te maken?

MARIEKE

Mijn oom stuurde mij om allerlei zaken,
om druivensap, mosterd, om kaarsen, azijn
en wat er bij ons nog meer nodig mocht zijn,
naar de stad, maar voor ik het kon belopen
en alles had kunnen vinden en kopen,
werd het zo laat. Als het u niet ontrief,
maak mij dan een bed op, alstublieft.
Ik kan nog naar huis gaan, maar in de nacht
worden meisjes bespied en opgewacht,
onteerd, verkracht, zodat ze zich schamen.
Dat gebeurt mij niet.

11

TANTE

Ach, kuise dame,
God, God, zorg jij zo voor je maagdelijkheid?
Je weet toch wel, nicht, hoe jijzelf indertijd
verwekt werd? Je weet heus wel van wanten.
Jij hebt vandaag lopen lanterfanten
en de hele middag niks uit willen voeren.

MARIEKE

Ik was druk genoeg, tante.

TANTE

Ja, met hoeren en snoeren
en drinken en klinken met een van die baasjes.
Overal zijn wel Jantjes en Pietjes en Klaasjes
om meisjes zoals jij in 't koren te leiden,
en zijn ze daar eenmaal met z'n beiden,
O, dan wordt Lijsje door Hannes gekeesd!
Nicht, jij bent ook wel zo bezig geweest,
want bij jou op het land wacht men zo lang niet.

MARIEKE

Waarom zegt u dat, tante?

TANTE

Ach, lekkere hangtiet,
al durf je dan de waarheid niet aan,
jouw benen zijn vaak uit elkaar gegaan
om te genieten van iemand z'n fluit.
Maar al gaan er nog zoveel in en weer uit,
elke meid noemt zich maagd tot haar buik opzwelt.

MARIEKE

Dat u me zulke dingen vertelt,
terwijl ik geen schuld heb, kan ik niet verdragen.

TANTE

Ik heb mensen gesproken die zelf zagen
hoe jij met je eigen oom lag te vozen.
Nu ik het vertel, moet ik bijna blozen.
Je maakt onze hele familie te schande,
jij miskraam. Je mag in de goot belanden.
Jouw gezicht maakt me uitzinnig van woede.

MARIEKE

God, wat wordt het me vreemd te moede:
of een inwendig bloeden
de aderen in mijn hoofd doet splijten.
Die smerige woorden, die vuile verwijten,
terwijl ik niemand kwaad heb gedaan.
Tante, kunt u me een bed toestaan
voor alleen maar vannacht?

TANTE

Lag je maar in de Maas,
zo diep als dit huis hoog is, als aas
voor de vissen die daar dalen en stijgen.
Rot op, of je zult er spijt van krijgen!
Ik sta warempel van woede te beven.

MARIEKE

Tante, u hebt ongelijk.

TANTE

Wacht even,
jij teef, het lijkt me nog niet zo gek
als ik eens hard aan je vlechten trek.
Die meid begint me zo op te winden,
ik zou de duivel vast kunnen binden
alsof-ie een kind was met kippenkracht.
Ik ben wel zo van mijn stuk gebracht,
ik weet niet of ik op mijn hoofd sta of op mijn
voeten.
Met iedereen die ik vandaag zal ontmoeten,
veeg ik uit woede even de vloer aan:
die mag naar de duivel en z'n ouwe moer gaan.

MARIEKE

Meisje, nu komt er een tijd van verdriet.
Hoe het nu verder moet, weet ik niet,
ik weet van mezelf geen hoe of wat.
Met een dwaas hoofd loop ik uit de stad,
niet meer bang dat er boeven komen.
Straks maak ik een bedje onder de bomen.
Met vragen stellen is het gedaan:
al kwam de baarlijke duivel eraan,
mij was het best, ik zou nergens naar vragen.
Onder deze haag kan ik alles verdragen
en kan ik mezelf beleefd aanbevelen
aan God of aan duivels, wie weet met hoevelen.

III.

Hoe Marieke wegging bij haar tante en Nijmegen verliet

Zo is de jonge maagd Marieke weggegaan bij haar tante en heeft ze huilend en diep in de put in de donkere nacht de stad Nijmegen verlaten, en ze kwam bij een grote haag, waar ze diep bedrukt onder zat te huilen en te snikken. Bedroefd van hart gaf ze zich zeer dikwijls over aan de duivel en zei bij zichzelf:

Ach! Zuchten en huilen en handengewring
en de kluts volkomen kwijt:
dat is al mijn troost; tot geen ander ding
heeft het schelden van tante geleid.
Heb ik ongelijk in mijn woede en spijt
om wat ik onschuldig heb moeten verduren?
Nee toch? In mij groeit een grote nijd,
die mijn hart overwoekert, mettertijd.
Dan omhels ik het kwaad en ben ik bereid
mezelf te verdoemen tot de helse vuren.
Help! Wat voor verzoeking komt me bespringen?
Wurg ik mezelf? Zal een tak me dragen?
o jeugdig hart, kun je je bedwingen
of kun je 't verstand geen hulp meer vragen?
Wie had ook zo'n scheldpartij kunnen verdragen,
onschuldig en wel? Onmogelijk is dat.
Wie kan zich onverdiend zo laten plagen?
Dus ik zeg in de wanhoop die mij komt belagen:
Help mij, help mij mijn lot beklagen,
God of de duivel — 't is me één pot nat.

Tip: laat de leerlingen dit zelf nog eens expressief voorlezen. Laat ze verschillende emoties als woede en verdriet extra aandikken. Je kan ze een deel ook laten rappen.

- ↘ Welk beeld hangt de tante op van Marieke?
- ↘ Hoe voelt Marieke zich bij die verwijten?
- ↘ Heb je begrip voor de reactie van Marieke?
Hoe zou je zelf reageren als je zo aangevallen werd?
- ↘ Denk je dat de verwijten van de tante terecht zijn?
- ↘ Ben je zelf al eens uit woede onredelijk geweest tegen iemand die er eigenlijk niets mee te maken had? Heb je begrip voor de tante?
- ↘ Wat vind je van het taalgebruik en het rijm in deze passage? Welk effect heeft dit op jou? Draagt dit iets bij aan jouw beleving van het verhaal of vind je het niet nodig?

IV.

De duivel, die altijd zijn strikken en netten uitzet in zijn hunkering de zielen te verdoemen, hoorde deze woorden en zei tot zichzelf:

Die woorden doen mij haar zieltje winnen!
Ik heb me vermomd, om te beginnen,
en wel als mens. God wil dit gedogen.
Heel keurig, al mis ik één van m'n ogen:
dat is er, zo lijkt het, uitgezwoeren.
Wij geesten hebben de macht verloren
ons te vervolmaken door tovenarij.
Eén gebrek is er altijd wel bij,
aan het hoofd of aan handen of voeten.
Ik zal mijn stem wat aanpassen moeten
en dan zo fraai moeten redeneren
dat mijn liefde zich niet van me af zal keren:
je moet vrouwen zacht aanpakken, in het begin.
Mooi meisje, waar zit je zo over in?
Deed er iemand iets tegen je zin,
zonder reden of recht?
Ik zal je wreken als je 't me zegt.
Jij lijkt me oprecht en daarom schik ik
tot troost bij je aan.

MARIEKE

Help God, wat schrik ik!
Mijn verstand lijkt me ontnomen
nu ik die meneer ben tegengekomen.
Help! Ik zit van angst te beven.

DUIVEL

Mooi meisje, ik sta je niet naar het leven;
ik zal je geen verdriet of kwaad doen,
maar ik garandeer: wil je naar mijn raad doen,
met mij meegaan en me vertrouwen,
ik maak je de vrouw onder de vrouwen,
want boven alles wat leeft heb ik jou bemind.

MARIEKE

Vriend, de stemming waarin je me vindt,
is zo verward, zo ongeduldig
om scheldwoorden die ik onschuldig
moest verduren: het is me om 't even
of ik me aan de duivel zal geven
of aan God. Wat maakt het nog uit.

DUIVEL

Bij Lucifer, een gemakkelijke buit.
Zij is zo totaal in verwarring,
in haar wanhoop in zo'n totale verstarring,
dat ze me hoop geeft. Waag ik het gauw,
dan win ik. Mooi meisje, nu vraag ik het jou:
ben je bereid om toe te happen?

17

MARIEKE

Wie ben je, vriend?

DUIVEL

Professor in wetenschappen.
Alles lukt me, wat ik ook probeer.

MARIEKE

Het maakt me niet uit met wie ik verkeer,
met de verdorvene of de volmaakte.

DUIVEL

Als je mij tot de jouwe maakte,
ik zou je de zeven vakken leren
tot in de puntjes: retoriek, musiceren,
logica, grammatica en geometrie,
rekenkunde en alchemie,
wetenschappen die men altijd eerde.
Geen aardse vrouw was ooit zo'n geleerde
als jij zult worden.

MARIEKE

Je bent dus een kundig man.
Maar wie ben je dan?

DUIVEL

Dat gaat je niks an.
De waarheid weten, dat hoef je niet.
Ik ben het zachtmoedigste boefje niet,
maar voor jou ben ik goed, jou heb ik hoog.

MARIEKE

Hoe heet je, vriend?

DUIVEL

Moenen met het ene oog.
Ik heb vrienden in alle hoeken en gaten.

MARIEKE

De duivel ben je, uit de hel losgelaten.

DUIVEL

Jou heb ik hoog. Jouw beschermer ben ik.

MARIEKE

Ik heb voor jou geen angst, vrees of schrik;
al kwam Lucifer zelf uit het helse geweld,
dan nog vreesde ik niet. Zo is 't met me gesteld.
Alle angst is me ontnomen.

DUIVEL

Mooi meisje, om terzake te komen:
als je meegaat en mij vertrouwen wilt
schenken,
geef ik je al wat je kunt bedenken,
en zal ik mijn kennis, als gezegd, met je delen.
Aan geld of bezit of aan juwelen
zal het je niet ontbreken bij mij.

MARIEKE

Mooi gezegd, maar onthou daarbij:
voordat wij tweeën in liefde verkeren,
moet jij me de wetenschappen leren,
alle zeven. Want daarin geloof ik.
Leer je mij dat alles?

DUIVEL

Dat belooft ik!
Alles wat wetenswaardig is.

MARIEKE

Zwarte kunst is een kunst die heel aardig is.
Mijn oom is daar allang in op zoek
en doet soms een wonder. Hij heeft een boek
dat hem nooit in de steek laat in dat soort zaken.
Hij kan de duivel zo nederig maken
dat die door het oog van een stopnaald gaat.
Leer mij die kunst ook.

DUIVEL

Och, blank gelaat,
al wat ik kan op mijn gebied
leer ik je graag, maar de zwarte kunst niet,
die beheers ik niet, er zit zoveel aan vast

eer je die naar behoren hebt toegepast.
Die kunst te leren valt heel zwaar
en ze is beslist niet zonder gevaar:
mis je een woord of een letter, lieve rode mond,
dus als je de geest die je roept niet terstond
een bevel kunt geven of toe kunt spreken,
hij zou je meteen je lieve nekje breken.
Die kunst brengt verdriet, mijn liele der dalen.

MARIEKE

Dan zal ik er verder niet meer om malen:
ik wil niet leren met gevaar voor mijn leven.

DUIVEL

Ha ha! Dat heb ik haar op doen geven.
Als zij in die kunst bedreven zou wezen,
dan had ik heel wat van haar te vrezen,
dan zou ze mij van mijn plannen genezen,
de hel zou een toontje lager zingen;
ze zou mij desgewenst kunnen bedwingen
en vast kunnen binden en dat soort dingen,
en dan kwam ik niet weg en daar zat ik dan.
Haar zwarte kunst leren? Dat komt er niet van.
Zo goed als ik kan
zal ik die neiging in haar betomen.
Hoor wat ik je leren zal, vrouw van mijn dromen,
als je de zwarte kunst laat varen.

MARIEKE

Wat zul je me leren?

DUIVEL

Dat zal ik je verklaren:
alle talen ter wereld zal ik je leren,
zodat alle mensen je zullen eren.
Alle talen te kennen, dat is zo fijn.
Voorts de zeven wetenschappen die er zijn.
Zo imponeer je elkeen ogenblikkelijk.

MARIEKE

Ik voel me niet meer zo verschrikkelijk
en heel inschikkelijk
doe ik jouw wil, als jij de mijne doet.

DUIVEL

Nog één verzoek, mijn beeldje zoet,
opdat je voorgoed mij zult bevallen.

MARIEKE

Wat voor verzoek?

DUIVEL

Laat je naam vallen,
noem jezelf voortaan bij een andere naam.
Maria, dat klinkt zo onaangenaam:
een zekere Maria geeft ons zo veel ellende,
dat wij die naam haten, ik en mijn bende.
Laat je met Trijntje, Grietje of Lijsje aanspreken.
Het geeft je meer voordeel, eer het jaar is verstreken,
dan je ooit van familie of vrienden hebt gekregen.

MARIEKE

Die naam, wat heb je daar toch tegen?
't Is de edelste, liefste van alle namen,
dat zullen alle mensen beamen.
Marieke, Maria, ik zou niets mooiers weten.
Bij alles wat leeft, wil ik niet anders heten.
Geen enkele naam is zó bijzonder.

DUIVEL

Nu is al mijn werk weer mooi naar de donder,
tenzij ze die naam alsnog zal verzaken.
Liefste, voor wij een reis gaan maken,
moet je anders heten, al spijt je dat.
Anders moeten we scheiden. En dan nog wat:
beloof me één ding, en belofte maakt schuld.

MARIEKE

Wat moet ik beloven?

DUIVEL

Dat je geen kruisteken maken zult.
Al gaat een kwelling je krachten te boven,
bekruis je niet.

MARIEKE

Dat wil ik wel beloven.
Dat kruisjes slaan, daar hecht ik niet aan.
Maar mijn naam, die maak ik niet ongedaan,
want ik heet naar Maria, mijn toeverlaat
en mijn hoop. En als het niet goed met me gaat,
roep ik Haar aan om mij troost te geven.
Ook bid ik tot haar, elke dag even,
een gebedje dat ik als kind heb geleerd.
Maria wordt door mij geëerd

al zo lang ik kan denken, en nooit faal ik
in dat opzicht, ook al verdwaal ik.
Haar te eren mag niemand vergeten.

DUIVEL

Nou ja, omdat je zo bent bezeten
van die naam, gedraag ik me
netter
dan ooit: behoud dan de eerste letter,
de M dus, mijn vrouwtje lief en fijn:
je naam zal voortaan Emmy zijn.
Er zijn in jouw land al of niet getrouwen
die Emmy heten.

21

MARIEKE

Als ik mijn naam niet mag houden,
Moenen, dan, liever dan dat we uiteengaan
zouden,
die eerste letter. Dat is aangenomen.
Emmy heet ik, waar we ook zullen komen,
maar graag doe ik het niet.

DUIVEL

Wees niet kwaad
als niet alles meteen op rolletjes gaat,
verwijt het mij pas over een jaar.
Kom mee naar Den Bosch toe. En vandaar
zullen we zonder eerst uit te rusten
naar Antwerpen gaan. Je zult ervan lusten.
Aan wonderen zal het ons niet ontbreken.
Je zult aldaar alle talen al spreken
die je wilt leren. In de wetenschappen
zal niemand je meer op een fout betrappen.
Je raakt met de beste wijnen vertrouwd
als je mijn vriendschap in ere houdt.
Je zult alles doen wat je kan bekoren —
tot je ten slotte je ziel hebt verloren.

Na deze woorden zijn Emmy en Moenen naar 's-Hertogenbosch gereisd, alwaar ze enkele dagen zeer rijkelijk bleven potverteren en voor iedereen betaalden die met hen kwam eten of drinken.

Tip: laat de leerlingen met verschillende kleuren aanduiden:

- ↘ Waar charmeert de duivel Marieke met lieve woorden?
- ↘ Wat biedt hij Marieke concreet aan?
- ↘ Welke grenzen of voorwaarden stelt hij?
- ↘ Wat weet Marieke toch te onderhandelen?
- ↘ Waarom moet Marieke haar naam veranderen?
- ↘ Hoe wordt de duivel beschreven?
Wordt hij voorgesteld als een heel machtige figuur?
Waarom wel/niet?
- ↘ Vind je dat Marieke zich snel laat overhalen?
Wat zou voor haar de doorslag hebben gegeven?
- ↘ Vind je dat Marieke hier als een sterk
of een zwak meisje uitkomt?
- ↘ Zou je zelf ook vatbaar zijn voor dergelijke charmes?

V. + VI.

Ondertussen komt Marieke niet thuis en is haar oom erg bezorgd. Hij reist naar Nijmegen op zoek naar zijn nicht en gaat langs bij haar tante. Die vertelt hem dat Marieke de hele dag had zitten drinken en dat ze haar weggestuurd had. Dit doet Mariekes oom heel veel pijn. Hij is 'verscheurd van leed, vol verdriet. En geen wonder: als je van iemand houdt, wat moet je dan zonder?' Een tijd later pleegt de tante van Marieke zelfmoord omdat ze verschrikkelijk kwaad en wanhopig is door de politieke toestand in haar stad.

23

VII.

Marieke, nu Emmy genoemd (in de oorspronkelijke versie 'Emmeke'), en Moenen trekken naar Antwerpen en nemen daar hun intrek in herberg 'De Gulden Boom'. Marieke maakt indruk met haar talenten. Moenen heeft haar immers de zeven kunsten geleerd. De stamgasten van het café dagen haar uit een zelfbedacht gedicht voor te dragen. Het is duidelijk dat Marieke de retorica, de woordkunst, het hoogst in het vaandel draagt. De andere wetenschappen kan je leren, maar voor retorica heb je ook talent nodig:

Retorica is met vlijt niet te leren,
't is een kunst die vanzelf komen moet.
De wetenschappen, als men zijn best maar doet,
Zijn door een goede uitleg te leren,
Maar de retorica, die we 't meest moeten eren,
Is een gave van de Heilige Geest.
En dat er altijd ezels zijn geweest
Die haar versmaden, is om je te schamen
Voor de medemens.

Ze draagt daarop een gedicht voor om de kunsten te verdedigen tegen iedereen die ze niet belangrijk vindt. Hier vind je een fragment uit dat gedicht:

Komt er een kunstenaar, een geniale,
Dan is de banale er gauw mee klaar,
En zijn stommiteiten, daar luistert men naar.
De artiest zal in armoede smoren
En uitverkoren wordt de scharrelaar.
Dit zal mijn stemming steeds weer verstoren:
Door dom geknoei gaat de kunst verloren.
Foei, al dat volk zo plomp van zinnen,
Dat op botte wijze de kunst aanrandt. Want
Zuivere kunst moet iedereen beminnen,
Echte kunst deugt aan elke kant, want
Kunst geeft schoonheid aan elk charmant land.
[...]

24

Om dit refrein aan te horen verzamelden zich veel mensen en toen Moenen dat zag, kwam zijn ware aard boven en hij veroorzaakte zo'n opschudding, dat er in de menigte eentje doodgestoken werd, waarna men de dader het hoofd afsloeg. Zo woonden Emmy en Moenen in Antwerpen in Den Gulden Boom op de markt, waar door zijn toedoen moord en doodslag en ander kwaad aan de orde van de dag waren.

Hierover erg blij, zei hij tot zichzelf:
Van hoe ik het hier laat lopen,
heeft de hel, naar ik mag hopen,
veel profijt.
Als ik het hier regel, zal mettertijd
de een na de ander de hel inschieten.
't Zou niet goed zijn als wij deze herberg verlieten,
want mensen vol boosaardigheid,
op zoek naar losbollen, voor hun profijt,
dobbelaars, vechtjassen, vagebonden,
koppelaars, hoerenlopers, al wie leven in zonde,
die vind je hier met zekerheid,
wat steeds tot mijn profijt heeft geleid.
Hier beleven we nuttige dagen.
Ik zal de waard meteen gaan vragen

hoeveel hij rekest voor vol pension.
Dan kan ik doorgaan zoals ik begon
met hier de grote meneer te zijn
en, krijg ik de kans, in de weer te zijn,
verwarring stichtend, hier zoals daar.
Ik laat er nog honderd doodsteken, dit jaar.
Dan krijgt Lucifer 't zijne in de helse domeinen.
Als professor zal ik verschijnen,
men zal mijn talent als piskijker prijzen,
ik zal ze verloren schatten aanwijzen:
voor mijn roem en eer moet dat alles gedaan zijn.
Van alles waar de mensen mee begaan zijn,
daar weet ik de oorzaak en afloop van.
Ze zullen me volgen met duizend man,
binnen een maand, door mijn praktijken.
Ik win een schat, met niets te vergelijken.
Daardoor mint mijn Emmy me des te meer.
Als het niet wordt verziect door God de Heer,
zijn er binnen het jaar duizend zielen verlakt.
Maar zodra God het wil, ben ik uitgekakt.

- ⤵ Welke kritiek heeft Marieke op hoe er met de kunsten wordt omgegaan? Is dat tegenwoordig anders? Welk belang hecht jij aan kunst?
- ⤵ Wat blijkt het werkelijke doel van Moenen te zijn?
- ⤵ Heeft Moenen alles volledig zelf in de hand?

VIII.

Na een tijdje beseft Marieke dat ze een zondig leven leidt, want er vallen omwille van haar verschillende doden. Ze bidt wel elke dag tot Maria en ze heeft door dat Moenen geen al te beste kerel is. Toch kan ze zich nog niet uit dit leven losmaken en keert ze terug naar haar zogenaamde vrienden. Moenen geniet van al het onheil dat hij kan aanrichten door mensen tegen elkaar op te zetten en de ergste misdaden te laten plegen.

26

IX.

Marieke en Moenen leven ongeveer zes jaar in De Gulden Boom in Antwerpen. Marieke begint haar familie te veel te missen en smeekt Moenen om ze te mogen opzoeken. Moenen is niet opgezet met het plan, en vermoedt dat de vraag de schuld is van de oom van Marieke, die steeds om haar zielenheil is blijven bidden. Toch staat hij haar de reis toe.

X.

Marieke en Moenen komen in Nijmegen aan op een belangrijke feestdag in de stad. Dan pas vertelt Moenen aan Marieke dat haar tante al jarenlang dood is. Marieke treurt hierom, maar raakt snel afgeleid door een volkstoeloop. Ze wil gaan kijken wat er aan de hand is. Er wordt een wagenspel opgevoerd. Dat is een toneelspel dat in de openlucht op een wagen gespeeld wordt. Marieke wil het toneelstuk, dat de titel *Masscheroen* draagt, bekijken. Ze heeft er vroeger van haar oom al veel goeds over gehoord. Moenen maakt zich zorgen dat Marieke door dit toneelstuk berouw zal krijgen over haar zonden, maar geeft toch toe.

27

In het toneelstuk is Masscheroen aan het woord. Hij is de advocaat van de duivel. Hij vindt het oneerlijk dat de gevallen engelen al na één misstap naar de hel gestuurd werden, maar dat de mensen al hun misstappen goed kunnen maken als ze maar voldoende berouw tonen. Hij vindt dat God wel wat strenger mag zijn voor de mensheid. God lijkt hier wel oren naar te hebben:

Daarin heb je wel gelijk, Masscheroen,
De mensen zijn zo verhard in het kwaad,
Als dat in de toekomst niet beter gaat,
Zal ik mijn zwaard van gerechtigheid
Doen aanscherpen en dan is het tijd
Om plagen te sturen, zwaar om te verdragen.

Op dat moment grijpt Maria, de moeder van Jezus, in. Ze vraagt om de mensen nog enkele kansen te geven in de vorm van waarschuwingen. God gaat hier echter niet in mee. Ondertussen begint Marieke, door te kijken naar het stuk, berouw te krijgen over haar zonden. Het wagenspel gaat voort. Masscheroen denkt zijn slag thuis te kunnen halen. De duivels willen de mensen maar wat graag straffen en zullen goed werk verrichten voor God:

Zou U het gezelschap van Lucifer Agitator
Geen fiat willen geven en hun willen toestaan
Dat ze op aarde even flink zullen toeslaan
En de mensen kastijden om hun zonden en misdaden?

28

God overweegt dit idee, maar Maria komt opnieuw tussenbeide. Ze roept haar zoon aan en herinnert hem aan het feit dat zij hem gedragen en gevoed heeft en aan wat hij omwille van de mensheid heeft verdragen: marteling en kruisiging. Ze herinnert hem aan zijn vroegere boodschap: 'Al had iemand in zijn eentje gedaan/ al wat in de wereld was begaan/ dan nog: riep hij mij aan om erbarmen, ik ontving hem met open armen'. God geeft toe dat hij inderdaad nog steeds liever wil dat iemand die oprecht berouw toont, toch in de hemel kan komen.

Marieke denkt verder na over haar zonden en de tranen stromen haar over de wangen. Ze krijgt hoop dat ze toch nog vergiffenis voor haar zonden kan krijgen. Moenen is razend als hij dit merkt, maar hij is zijn grip op Marieke kwijt. Om haar te straffen werpt hij haar met zijn duivelse kracht hoog de lucht in, hoger dan welk huis of welke kerk ook. De omstanders, onder wie haar oom, die ook in de stad is, zien dit gebeuren en vragen zich af wat dit te betekenen heeft.

- ↘ Hoe krijgt Marieke uiteindelijk berouw?
- ↘ Gods standpunt in het toneelstuk
Masscheroen is dat alle zonden te vergeven zijn als je maar werkelijk berouw hebt.
Ben je het daarmee eens?

XI.

Hoe Moenen Emmy van heel hoog
naar beneden wierp en hoe ze
haar oom herkende.

Moenen laat Marieke naar beneden storten. Haar oom,
die haar nog niet heeft herkend, spoedt zich naar de plek
des onheils. Plots herkent hij zijn nicht. Hij denkt dat ze
dood is. Moenen is woedend als hij merkt dat Mariekes
oom er is, want tegen zijn gebeden kan hij niet op.
Dan zien de oom en de andere omstanders
Marieke bewegen. Ze leeft nog.

29

OOM

Kun je nog praten,
nicht Marieke, praat dan toch gauw
tegen mij, die zo menige zucht om jou
heb gezucht en zo menige klacht geklaagd
en aan menigeen menige vraag heb gevraagd
om je hier te vinden in dit gedrang
in zo'n treurige toestand.

EMMY

Bent u hier allang,
oom? O God, was het maar waar dat ik
nog dezelfde was als dat ogenblik
dat ik u het laatst zag, vóór die avonturen
die me nu zoveel angst doen verduren
voor de verdoemenis.

OOM

Nicht, je ziet het fout:
geen is verloren dan wie zich als verloren
beschouwt.
Jij verdoemd? Dat zou me met deernis vervullen.
Maar hoe kom je hier? Dat moet jij me onthullen.
En hoe kwam je daarnet door de lucht gevlogen?
Laat me dat alsjeblijft weten mogen:
nooit zag ik iemand zo hoog, zo klein.

EMMY

Oom, het zal niet gemakkelijk zijn
 alles te vertellen wat ik moest beleven:
 ik heb me totaal aan de duivel gegeven,
 omstreeks zeven jaar met hem omgegaan,
 zal u dat bestaan
 in het kort verslaan,
 want die zeven jaren van zonden bedrijven,
 daarmee zou je boeken vol kunnen schrijven.
 Geen kwaad kan het bij het mijne halen,
 maar aan het einde van al die schandalen
 kwam ik hier om met familie te praten,
 maar toen we de stad weer wilden verlaten,
 kwamen wij op de markt en ze speelden daar
 't spel van Masscheroen en ik luisterde ernaar.
 En door de woorden die ik toen hoorde
 kwam ik zozeer tot inkeer, dat het hem verstoorde
 die mijn leidsman was, en waar iedereen 't zag
 droeg hij me de lucht in.

OOM

O wee, ach, ach ...
 Maar nichtje toch, was de duivel jouw heer?

EMMY

Ja oom, al zeven jaar ongeveer
 heb ik mij geschikt onder zijn gebod
 en daarnaar gehandeld.

OOM

Help, almachtige God!
 Die boodschap doet me van schrik verstijven.
 We moeten die schoft vanhier verdrijven,
 want anders kom je Gods rijk nooit binnen.

MOENEN

Hé, vlekbaard, ik zou daar niet aan beginnen,
 denk maar niet dat je haar van mij af kunt gappen.
 Ik zal haar met huid en haar daarheen trappen
 waar men geen hitte of zwavel of pek spaart.

OOM

Denk je dat, rotzak?

MOENEN

Dat denk ik, vlekbaar.
Ze is van mij, ze heeft zich overgegeven,
heeft God verlaten, is bij mij gebleven:
daarom zal ze in de hel omstandig blaken.
En jij wou me haar afhandig maken?
Je kop zal ik achterstevoren zetten.

OOM

Rotzak, dat zal ik je wel beletten:
er staan hier, dacht ik, in mijn brevier
acht à tien regeltjes op het papier
waardoor je je praatjes wel kwijt zult raken.

31

MOENEN

Ach, ach! Hij wil een wild zwijn van me maken!
Nu moet ik dus uit twee kwaden kiezen.
Alle duivels, als ik die trut ga verliezen,
krijg ik op mijn donder met een gloeiende roede.
Ik bijt op mijn kiezen van pure woede,
ik blaas hete vonken uit mijn bakkes en oren,
waardoor eenieder kan zien en horen:
als ons streven de Here God niet zint,
zijn we niets dan wind.
Ik moet, ben ik bang, van die zielen scheiden.

OOM

Kom, nicht Marieke, ik zal jou begeleiden
naar de deken hier, die een vuur zal stoken.
Al je botten zijn, denk ik, gebroken,
toen hij je liet vallen van boven de daken:
je bent zwaargewond.

EMMY

Kan ik me niet druk om maken.
Dit lijden, oom, is een peulenschil,
omdat ik voortaan lijden wil
tienduizend maal meer, met geen pen te beschrijven,
als dat mij weer in Gods armen kan drijven.
Ik wil alles wel doen, om dan
genade te krijgen.

OOM

Blijf bij dat plan
opdat Gods rijk het jouwe zal wezen.
Je kunt elke dag in de bijbel lezen:
niets kan méér hoop op de hemel geven
dan berouw in het laatste uur van je leven.

- ↘ Hoe verloopt de reünie tussen Marieke en haar oom?
- ↘ Welk beeld krijg je van het karakter van de oom?
Is hij sterk of zwak?
- ↘ Wat doet Moenen uiteindelijk? Waarom?
- ↘ Denk je dat Mariekes zonden vergeven zullen worden? Aan welke middeleeuwse boetedoening zou ze onderworpen moeten worden?
- ↘ Zou je Mariekes daden en keuzes nu nog steeds als zondig beschouwen?
- ↘ Heeft Marieke zelf ergens schuld aan of is ze in deze situatie beland door de omstandigheden?

XII.

Marieke reist met haar oom naar Keulen in de hoop dat de bisschop haar haar zonden kan kwijtschelden. Die durft het echter niet aan.

XIII.

Marieke en haar oom reizen verder naar Rome, zodat Marieke bij de paus kan biechten. Marieke vertelt hem dat ze meer dan zeven jaar met de duivel heeft samengeleefd, waarin hij 'kort en goed/ met mij heeft gedaan wat een man met zijn vrouw doet'. De paus vraagt hoe ze dat kon doen. Ze antwoordt:

33

Vader, de weelderige dagen,
Het grote geld, het grote bezit
Dat hij me gaf, ik verzeker u dit,
Maakte dat ik deed wat me nu doet rillen.
Aan al mijn wensen, aan al mijn grillen
Is hij steeds tegemoetgekomen,
Maar wat me het meest de moed heeft ontnomen,
Wat mij verdriet geeft, aan één stuk door,
Is dat menigeen het leven verloor
Op de plaatsen waar ik was met mijn reisgenoot:
Meer dan tweehonderd vonden de dood,
Eerwaarde vader, verloren het leven
Mede door mij.

De paus neemt de zaak in overweging. Hij besluit dat hij niet kan inschatten wanneer ze haar straf uitgezeten zal hebben, dat kan enkel God. De paus geeft Marieke drie ijzeren banden, die ze rond haar hals en haar armen moet sluiten. Ze moet ze dragen tot de banden vanzelf afvallen. Dan pas zullen haar zonden vergeven zijn. De banden worden zo vast bevestigd dat ze er enkel door tussenkomst van God kunnen afvallen.

XIV.

Marieke treedt in een klooster in, waar haar oom haar tot zijn sterfdag, 24 jaar later, trouw bezoekt.

XV.

Marieke leeft zo heilig en doet zoveel boete, dat ze op een nacht bezoek krijgt van een engel terwijl ze slaapt. Ze droomt:

Uit een hel vol haat en nijd
Werd ik naar boven in de hemel gedragen.
Witte duiven, ik hoorde hun vleugelslagen,
Sloegen mijn banden eraf met hun vlerken.
Maar wacht, wat zie ik? God, mag ik vragen,
Kan ik Uw hoge genade zien dagen?
Mijn banden zijn weg, dat kan ik goed merken.

Haar banden zijn verdwenen. Marieke leeft hierna nog twee jaar en ze blijft boete doen en een voorbeeldig leven leiden. De lezer wordt opgeroepen om het verhaal te geloven. Elke mens, hoe zondig ook, moet er een voorbeeld aan nemen. Wie bewijzen wil, kan naar Maastricht reizen om daar Mariekes graf en de drie banden te zien.

Doorspreken

- ↘ Wat vind je leuk, mooi of goed aan dit verhaal?
- ↘ Wat vind je niet goed aan dit verhaal?
- ↘ Wat vind je moeilijk of onduidelijk aan dit verhaal?
- ↘ Bevat dit verhaal thema's en taalgebruik die je verwacht bij een middeleeuws verhaal?
- ↘ Doet het verhaal je denken aan iets wat je kent, uit andere verhalen of uit het echte leven?
- ↘ Welke momenten of keuzes van Marieke waren het meest bepalend voor de loop van het verhaal? Hoe zou het anders zijn gelopen als ze andere keuzes had gemaakt?
- ↘ Voor welk personage voel je de meeste sympathie? Waarom?
- ↘ Waarover gaat het verhaal in essentie het meest? Geef argumenten voor je keuze.
 - Zondigheid (dwalen en weer op het rechte pad komen)
 - Onafhankelijkheid
 - Drang naar kennis
 - Vergeving
 - Toxische relaties versus echte liefde
 - Het belang van familie
 - Hersenspoeling en manipulatie
- ↘ Marieke biecht uiteindelijk alles op. Hoe belangrijk is het voor jou om je fouten toe te geven? Zijn de gevolgen zwaarder of minder zwaar als je alles toegeeft en opbiecht?

Aan de slag

- ↘ Verwerk een deel van de tekst tot een rap of schrijf zelf een rap geïnspireerd op dit verhaal.
- ↘ Speel een scène na. Kies voor een moderne setting. Wie zou de duivel kunnen zijn? Waar zou Marieke hem kunnen ontmoeten? Je kunt ook een andere gezinssituatie voor Marieke verzinnen.
- ↘ Als Marieke bij de paus biecht, vertelt ze enkel haar zonden. Stel dat jij haar advocaat bent: schrijf een betoog om haar te verdedigen en breng verzachtende omstandigheden aan. Breng je betoog vol vuur.
- ↘ Gebruik een AI image generator en schrijf een goede prompt om een scène uit *Marieke* te laten genereren in een aantal verschillende stijlen. Welke stijl verkies je? Leg uit waarom.
- ↘ Via de website Invideo AI (<https://invideo.io>) kun je een video laten maken van een scène op basis van een goede prompt. Probeer verschillende prompts uit om te zien welke het beste resultaat geeft. Als verschillende groepjes met verschillende scènes aan de slag gaan, kun je de video's achteraf aan elkaar plakken met een programma als Clipchamp om er een volledige film van te maken.

